AWLV-Nieuwsbrief – augustus 2018

Redactie: Joanneke van den Engel-Hees en Robert Hirschel nummer 43

Van de redactie

Hopelijk bent u na deze lange warme zomervakantie goed uitgerust, want we maken meteen een vliegende start met een uitgebreide evenementenagenda: aanstaande zaterdag is het Cultureel Zomerfestival en daarna volgen Open Monumentendag, de Vlietdagen en in oktober organiseren we een minisymposium over de Vlaardingencultuur tijdens de Nationale Archeologiedagen.

We blikken natuurlijk ook terug op de vele uiteenlopende activiteiten van de afgelopen maanden.

Een belangrijke verandering betreft het afscheid van Robert Hirschel als secretaris. Zijn taak is overgenomen door Vian Gast, een hele goede toevoeging aan het bestuur, waar wij allen heel blij mee zijn.

Sowieso was het op persoonlijk gebied een periode van ups en downs met het plotselinge overlijden van ons oud-bestuurslid Wilco de Jonge, het huwelijk van Robert en Cobie en de verkiezing van Gajus Scheltema tot voorzitter van de landelijke AWN.

Joanneke van den Engel-Hees

Robert Hirschel tijdens de reis naar de Muur van Hadrianus (foto: Vian Gast).

Afscheid Robert Hirschel als secretaris

Vanwege zijn verhuizing naar Nijmegen is Robert Hirschel tijdens de Algemene Ledenvergadering van afgelopen april afgetreden als secretaris. Wij willen Robert hartelijk danken voor zijn jarenlange inzet en trouwe dienst. We gaan Robert heel erg missen, maar gelukkig blijft hij gewoon lid en ook betrokken als adviseur bij het bestuur. Beste Robert, bedankt voor alles en veel succes in Nijmegen!

Vian Gast en Joanneke van den Engel-Hees

Nieuwe secretaris: Vian Gast

Onze nieuwe secretaris is mevr. drs. Vian Gast. Zij is geologe en sinds 5 jaar lid van de AWLV. Archeologie is haar hobby. Jarenlange verblijven in Syrië en India hebben haar belangstelling voor dit vakgebied doen toenemen. Als bestuurslid wil zij zich inzetten om de archeologie van onze gemeente tot leven te brengen en te delen met de inwoners.

Vian Gast

Onze nieuwe secretaris: Vian Gast.

Cultureel Zomerfestival

Zaterdag 25 augustus vindt het Cultureel Zomerfestival op het Koningin Julianaplein in Voorburg weer plaats, de opening van het nieuwe culturele seizoen. Tussen de podia met live muziek kunnen de bezoekers kennismaken met een groot aantal culturele, creatieve en sportverenigingen die zijn vertegenwoordigd met een kraam, waaronder natuurlijk ook de AWLV.

Meer informatie: www.cultureelzomerfestival.nl.

Open Monumentendag

Zaterdag 8 september vindt de 32e editie van de Open Monumentendag plaats met dit jaar als thema 'In Europa', in aansluiting op het Europese Jaar van het Cultureel Erfgoed. Er zullen weer vele diverse fraaie gebouwen opengesteld worden voor het publiek.

Leidschendam-Voorburg besteedt dit jaar extra aandacht aan de Romeinen. De Romeins-Europese geschiedenis is onverbrekelijk aan onze gemeente verbonden met Forum Hadriani, de Romeinse stad die in Voorburg heeft gelegen.

In Park Arentsburgh toont Vereniging Pax Romana het burgerleven langs de Limes in het Romeinse Nederland van de 1e eeuw na Christus in de vorm van ambachten in het kampleven, zoals koken, houtbewerken, leerbewerken en koperkloppen.

De AWLV geeft twee rondleidingen door het park en er staat een kraam met archeologische vondsten. Tijden: 11.30 en 13.30 uur. Graag melden bij de kraam.

Stadsbaken met reconstructietekening van Forum Hadriani (foto: Open Monumentendag).

Peter van der Ploeg, director van Huygens' Hofwijck en Museum Swaensteyn, zal in het park toelichten hoe de resten van Forum Hadriani weer zichtbaar gemaakt gaan worden zonder te graven.

In een kraam is een collectie Romeinse munten van Hans van Gastel te zien.

Huize Arentsburgh opent voor het eerst dit jaar haar deuren voor het publiek tijdens Open Monumentendag.

Hier geeft Bert van der Valk twee lezingen:

- Het landschap van West Nederland ten tijde van de Romeinen (om 12.30 uur);
- Forum Hadriani verbonden met de buitenwereld (om 14.30 uur).

Wethouder Astrid van Eekelen zal tegen 11.00 Huis en Park Arentsburgh bezoeken. Zij wordt verwelkomd door de klanken van het pop-up optreden van Blazersensemble Windkracht 10.

In Museum Swaensteyn kunnen archeologische vondsten uit Romeins Voorburg worden bekeken en er is een kinderspeurtocht over de Romeinen door het museum uitgezet.

In Kinderboekwinkel In De Wolken in de Herenstraat is tussen 15.00 en 16.00 uur een workshop rond Romeinen voor kinderen vanaf 8 jaar. Hiervoor wordt een kleine vergoeding gevraagd.

Meer informatie: www.omd-lv.nl.

Vlietdagen

Een week later, op zaterdag 15 en zondag 16 september, is er alweer een volgend evenement: de Vlietdagen. Er is een uitgebreid programma georganiseerd voor iedereen die dol is op water, oude en nieuwe boten, muziek, lekker eten en gezelligheid.

De Stadscoalitie brengt nieuwe en gevestigde stadsgenoten met elkaar in contact en verbindt vakgenoten. Leidschendam-Voorburg is al eeuwenlang een plaats waar mensen en ideeën uit verschillende culturen samenwerken en mooie dingen bewerkstelligen. De Romeinse legeraanvoerder Corbulo was een belangrijk man in het oude Voorburg – Forum Hadriani – en was later ook gouverneur van Syrië. Net als Corbulo die in één leven de stormachtige Noordzee en de droge Syrische woestijn heeft gezien, kan men tijdens de Vlietdagen deze 2000 jaar oude traditie van de overbrugging van 3000 km aarde weer beleven. De Stadscoalitie heeft de AWLV gevraagd om een speurtocht te bedenken die dit aspect van de geschiedenis zichtbaar maakt en zo laat zien dat verleden, heden en toekomst samenkomen in de kern van Leidschendam-Voorburg.

Meer informatie: www.vlietdagen.nl.

Minisymposium over de Vlaardingencultuur tijdens de Nationale Archeologiedagen

Tijdens het archeologisch onderzoek voor de grootscheepse herontwikkeling van winkelcentrum Leidsenhage in 2016 en 2017 heeft archeologisch onderzoeksbureau Transect bijzondere sporen van bewoning van de Vlaardingencultuur (Nieuwe Steentijd, ca. 3500-2500 v.Chr.) gevonden. Leden van de AWLV hebben meegewerkt aan de opgravingen. Tijdens het onderzoek en de open dagen was er veel aandacht van het publiek voor deze vondsten.

Daarom organiseert de AWLV tijdens de Nationale Archeologiedagen op **zaterdag 13 oktober** een minisymposium over de Vlaardingencultuur in de Voorhof bij de Oude Kerk in Voorburg. De nieuwe vondsten van Leidsenhage zullen hierbij natuurlijk aan bod komen, maar ook andere vindplaatsen, zoals de Frekeweg in Leidschendam en enkele sites in Den Haag, zullen door experts worden besproken.

Dus wilt u meer weten over hoe onze verre voorouders hier duizenden jaren geleden leefden, schrijf deze datum dan alvast in uw agenda! Wij zullen u op de hoogte houden. Of houd onze website, www.awlv.nl, in de gaten.

De Nationale Archeologiedagen zijn dit jaar op 12, 13 en 14 oktober. Honderden activiteiten door het hele land brengen het verleden tot leven. Ga underground bij de archeoloog en ontdek jouw geschiedenis!

Meer info: www.nationalearcheologiedagen.nl.

Open dag tijdens de opgraving van Transect in Leidsenhage in 2016 (foto: Ot Douwes).

Tweehonderd jaar RMO: 1818 - 2018

Nog t/m 2 september is in het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) in Leiden de tentoonstelling *Al 200 jaar van nu* te zien, een grote overzichtstentoonstelling van tweehonderd jaar geschiedenis van het RMO, opgericht in 1818. In deze jubileumexpositie wandelt u door twee eeuwen museumgeschiedenis, hoort u verrassende verhalen en ziet u zeshonderd objecten die een opvallende rol in de museumgeschiedenis hebben gespeeld.

Natuurlijk is er in deze tentoonstelling ook aandacht voor de eerste officiële opgraving in Nederland die professor C.J.C. Reuvens, de eerste directeur van het RMO, vanaf 1827 in Voorburg deed. Zijn vondsten van de Romeinse stad Forum Hadriani zijn nog steeds van groot belang.

Bij de tentoonstelling worden veel extra activiteiten georganiseerd en er is een kloek jubileumboek verschenen over de geschiedenis van het museum.

Meer informatie: www.rmo.nl.

Volkstuinen Arentsburgh

In 2017 hebben Bram van den Band en Ronald Zalmé voor de tweede maal onderzoek gedaan naar de vele Romeinse scherven en bouwfragmenten die de tuinders van de Amateurtuindersvereniging Arentsburgh hebben verzameld. Deze volkstuinen liggen namelijk op het terrein van de Romeinse stad Forum Hadriani. Ze hebben een lezing gehouden op de jaarvergadering van de vereniging en ze hebben bij teruggave van de vondsten een tekening en een korte uitleg bij de belangrijkste vondsten gedaan. Het onderzoek zal later dit jaar verder voortgezet worden.

Het verslag van het onderzoek is te vinden bij de onderzoeken op onze website.

ZHAAP

Vrijdagmiddag 19 januari vond in Leidschendam de kick-off van het publieksproject ZHAAP, Zuid-Hollandse Archeologie en Aardkunde voor het Publiek, plaats.

Initiatiefnemer is geoloog Sjoerd Kluiving. ZHAAP heeft als missie om het Zuid- Hollandse publiek een nieuwe kijk op hun omgeving te bieden en het samengaan van mens en landschap te laten ervaren. Met dit project wordt de archeologie en aardkunde in de omgeving van Leidschendam-Voorburg, Voorschoten, Wassenaar, Vlaardingen en Dordrecht onderzocht als een afspiegeling op dit gebied van de provincie Zuid-Holland.

In drie geo-archeolabs, waarvan er één op 3 februari in onze AWLV-werkruimte plaatsvond, zijn door vele enthousiaste deelnemers 101 bijzondere plekken aangemerkt waar landschap en mens al vanaf oudsher met elkaar in verbinding staan.

Het publiek kon vervolgens in drie regionale verkiezingen bepalen welke plekken in deze drie omgevingen een plaats verdienden in de TOP10 van meest bijzondere locaties. De winnaar van de verkiezing in Leidschendam-Voorburg was het virtuele en interactieve museum dat de gemeente Den Haag heeft gemaakt van het archeologisch onderzoek naar de Rotterdamsebaan. Een sterke tweede plaats was voor het Romeinse landschap van de strandwallen en Forum Hadriani.

ZHAAP geo-archeolab in de werkruimte van de AWLV (foto: Kees van der Brugge).

In maart zijn drie veldexcursies gehouden, waarbij verscheidene TOP10-locaties zijn bezocht.

Ook voerden kunstenaars een Interdisciplinair Educatief Project uit door middel van erfgoedlessen, een beeldende kunstproject en een tentoonstelling daarvan op twee basisscholen in Leidschendam. Kinderen van groep 7 bedachten creatieve oplossingen op de vraag: waarom zit er een bocht in het Kanaal van Corbulo?

Tevens is er een reizende tentoonstelling, getiteld 'Mensen van Nu op de Bodem van Toen'. De tentoonstelling is een combinatie van informatiepanelen en films met spectaculaire drone-opnamen van het landschap in Zuid-Holland. In elke regio wordt ook de lokale ZHAAP TOP10 uitgelicht. Van 31 augustus tot 1 oktober is de tentoonstelling te zien in de Bibliotheek Voorschoten. Locaties in Den Haag en Leidschendam worden nog bekend gemaakt.

Meer informatie: www.zhaap.nl.

Visualisatie Forum Hadriani

Museum Swaensteyn neemt heeft, ondersteund door de gemeente Leidschendam-Voorburg en de gemeente Voorschoten, het initiatief genomen om Forum Hadriani en het verhaal van de Romeinen beter zichtbaar te maken. De provincie Zuid-Holland heeft in het kader van de Erfgoedlijn Limes (Limes staat voor noordelijke grens van het Romeinse rijk) een subsidie beschikbaar gesteld om daarvoor een masterplan te ontwikkelen. Momenteel ligt er een plan van DaF architecten op tafel voor de visualisatie van de Romeinse stad in Park Arentsburgh. Namens de AWLV zijn voorzitter Kees van der Brugge en bestuurslid Titia Kiers betrokken bij de plannen.

Portable Antiquities of the Netherlands (PAN)

Vanaf september 2016 is PAN actief als meldpunt voor bodemvondsten gedaan door amateurarcheologen en detectorzoekers. Het doel is de vondsten te documenteren en online te publiceren, en zo de informatie over de vondsten en hun vondstlocatie beschikbaar

te maken voor wetenschap, erfgoedonderzoek, musea en alle andere geïnteresseerden.
Momenteel wordt deze inventarisatie gedaan door betaalde medewerkers van de VU, maar er worden nu ook vrijwilligers opgeleid om de vondsten te registreren. Dat kunnen bijvoorbeeld AWN-leden zijn of ervaren detectorzoekers. Zij kunnen hun eigen collectie invoeren, maar ook die van anderen. Detectorzoekers die hun 'eigen stek' liever niet prijsgeven, kunnen gerust zijn: de precieze vondstlocaties zijn niet voor iedereen toegankelijk. Als u ook vrijwillig registrator wilt worden, kunt u contact opnemen met PAN.
Inmiddels is al een omvangrijke database met archeologische (metaal)vondsten voor het publiek toegankelijk en doorzoekbaar. Op 23 mei hield Julius van Roemburg, vondstregistrator voor Noord- en Zuid-Holland, een lezing voor de AWN afdeling Den Haag e.o., waarbij hij een aantal voorbeelden liet zien van bijzondere vonden die het project tot nu toe al heeft opgeleverd.
Meer informatie: www.portable-antiquities.nl.

Excursie naar de Zwammerdamschepen
Sinds december 2017 wordt er in het Archeon gewerkt aan de restauratie van de zes Romeinse Zwammerdamschepen. Deze unieke collectie vaartuigen, bestaande uit drie kano's en drie vrachtschepen, is in de periode 1971 – 1974 opgegraven in de haven van het Romeinse limesfort Nigrum Pullum, het huidige Zwammerdam. Nu, na ruim 40 jaar, is het eindelijk gelukt om de partijen en financiën bij elkaar te krijgen om de Zwammerdamschepen in zijn geheel te restaureren en tentoon te stellen in het nieuw te bouwen Nationaal Romeinse Scheepvaartmuseum Archeon. Het project duurt vijf jaar.
Dat wekt natuurlijk nieuwsgierigheid op, dus op donderdag 8 februari togen zeven AWLV-leden naar het Archeon om de restauratie met eigen ogen te bekijken. Daar hadden ze het geluk om een persoonlijke rondleiding te krijgen van Tom Hazenberg, de organisator van het project.
Vervolgens ging de groep door naar het Limesbezoekerscentrum NIGRVM PVLLVM in Zwammerdam. Op deze plaats lag vroeger het Romeinse fort Nigrum Pullum, zijn haven en de vicus. Tegenwoordig is er de zorginstelling Ipse de Bruggen gevestigd, waar op de begane grond het bezoekerscentrum en ook het grand café De Haven te vinden is. Hier zijn in vitrines de mooiste vondsten te zien van de opgravingen van Nigrum Pullum uit de periode 1968-1974, en op posters informatie over het fort en zijn omgeving. Er liggen ook mooie modellen van de Zwammerdamschepen. Resten van het fort en een toegangspoort liggen buiten op het terrein.
Een uitgebreider verslag van deze excursie vindt u in het nieuwsarchief op onze website.
Vian Gast

Op excursie in Zwammerdam (foto: Vian Gast).

Erfgoeddag 'Schatten aan de Vliet'
Op zaterdag 21 april vierde Leidschendam-Voorburg de opening van het toeristisch seizoen met de Erfgoeddag 'Schatten aan de Vliet'. Het thema was 'Trots op heden en verleden'. Historische figuren reden per koets door de gemeente. Er was een groot aantal activiteiten georganiseerd en het publiek kon derhalve kennismaken met vele facetten van het cultureel erfgoed in Leidschendam-Voorburg.
Titia Kiers gaf namens de AWLV voor een kleine groep mensen een rondleiding in Park Arentsburgh over de opgravingsgeschiedenis van de Romeinse stad Forum Hadriani. Ze vertelde onder andere over de verschillende theorieën over de grenzen van de stad.
Joanneke van den Engel-Hees

Geoweek

Van 28 mei t/m 1 juni was de GeoWeek, waarbij leerlingen van 11-13 jaar oud kennis konden maken met de praktijk van geologie, geografie en archeologie. Daarbij was aandacht voor onder andere ondergrond, bodem en grondwater. Een bodemonderzoek is verplicht op nieuwbouwlocaties.

Brugklasleerlingen van het Maerlant-Lyceum hebben de bodem onderzocht in de Duivenvoordecorridor, op de bouwlocatie Vlietvoorde. De leerlingen gingen zelf op onderzoek uit, zo hebben ze de grondboor erbij gemaakt en zelf het NAP gemeten. Dit alles gebeurde heel voorzichtig vanwege de weidevogels.

Leerlingen aan de slag in het veld (foto: Martin van Rijn).

Het programma was georganiseerd door Martin van Rijn van de gemeente Leidschendam-Voorburg en tevens lid van de AWLV. Diverse AWLV-leden hebben meegeholpen met het begeleiden van de schoolklassen. Ook medewerkers van Van Eijk, Adverbo, archeologisch adviesbureau RAAP en de vogelbescherming waren aanwezig om de leerlingen van alles te vertellen over hun werkveld.

Excursie naar Elst

Onder de Grote Kerk in Elst (bij Nijmegen) liggen de resten van twee Romeinse tempels. Op zaterdag 9 juni had de AWLV een excursie hierheen georganiseerd, alwaar we een uitgebreide rondleiding door en onder de kerk kregen van gids Harrie.

De huidige 15^{e}-eeuwse gotische kerk werd in 1944 verwoest door de Duitsers om te

Maquette van de tempel van Elst (foto: Vian Gast).

voorkomen dat de kerk als uitkijkpost gebruikt zou worden. Voorafgaand aan de restauratie werd archeologisch onderzoek gedaan door professor Bogaers, die hier de fundamenten en muren vond van twee opeenvolgende fasen van een indrukwekkende Gallo-Romeinse omgangstempel uit de 1^{e} eeuw na Chr. Deze fundamenten zijn bewaard gebleven onder de huidige kerk en nu voor bezoekers toegankelijk.

Na afloop van het bezoek aan de kerk zijn we doorgereden naar Nijmegen om het nieuwe huis (en de tuin!) van Robert Hirschel en Cobie Jolink te bewonderen. Het was een geslaagde en erg gezellige dag.

Een uitgebreider verslag van deze excursie vindt u in het nieuwsarchief op onze website.

Joanneke van den Engel-Hees

De pijlers van de gotische kerk rusten op het Romeinse tempelfundament (foto: Vian Gast).

In memoriam: Wilco de Jonge
17-3-1955 – 14-2-2018

Met diepe droefenis ontvingen wij half februari het vreselijke bericht dat Wilco de Jonge de dag daarvoor onverwachts was overleden tijdens een bezoek aan zijn dochter in de Verenigde Staten.
Velen van u zullen Wilco kennen, aangezien hij ruim twintig jaar zeer actief is geweest als (bestuurs)lid van de Archeologische Werkgroep Leidschendam-Voorburg. Hij is onder andere penningmeester en veldwerkleider geweest en natuurlijk was hij de trekker van het grote boek over Forum Hadriani dat in 2006 onder zijn leiding is verschenen, *Forum Hadriani. Van Romeinse stad tot monument*. De laatste jaren zagen we hem niet meer zo vaak, omdat hij samen met zijn vrouw Adelheid naar Haren bij Groningen was verhuisd, maar hij was nog steeds lid van de werkgroep en afgelopen jaar is hij nog een paar keer langs geweest op werkavonden om advies te geven over een oud onderzoek.
We zullen hem heel erg missen. En in gedachten zijn we natuurlijk bij zijn vrouw Adelheid de Jonge-van 't Veer en zijn kinderen Esther en Gerben in deze zware tijd.
Joanneke van den Engel-Hees

Gajus Scheltema voorzitter van de AWN
Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de AWN op 7 april is Gajus Scheltema gekozen als nieuwe landelijk voorzitter van de AWN – Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie.
Gajus is al vele jaren lid van de AWLV, zij het een groot deel van die tijd op afstand, tijdens zijn werk als diplomaat in het buitenland. Zijn laatste post voor zijn pensioen dit jaar was als Nederlands ambassadeur in Hongarije. Het was dan ook op zijn uitnodiging dat we vorig jaar mei met een enthousiaste groep AWLV-leden en aanhang een zeer geslaagde archeologische reis naar Boedapest hebben gemaakt. Dankzij de door hem georganiseerde excursies in en rond Boedapest zijn we op fraaie archeologische vindplaatsen geweest, om nog maar niet te spreken van onze ontvangst op de bepaald indrukwekkende residentie van de ambassadeur. Een fotoverslag van deze reis is te vinden in het nieuwsarchief op onze website.
Wij zijn dan ook heel blij dat Gajus nu verkozen is tot landelijk voorzitter van de AWN en hebben er alle vertrouwen in dat hij die taak uitstekend zal volbrengen.
Tijdens de ALV is ook uitgebreid afscheid genomen van de oude voorzitter, Tonnie van de Rijdt. Zij is benoemd tot AWN-erelid.
Joanneke van den Engel-Hees

Gajus Scheltema showt zijn vondst in een tentoonstelling in Kecskemét in Hongarije (foto: Vian Gast).

Huwelijk Robert Hirschel en Cobie Jolink

Wie had dat een paar jaar geleden gedacht? Onze Robert Hirschel is getrouwd! Op 9 mei stapte hij in het huwelijksbootje met zijn geliefde Cobie Jolink. De ceremonie vond plaats in het fraaie stadhuis van Nijmegen onder toeziend oog van een groot aantal vrienden en familieleden. Het was zelfs dringen voor een plekje! Daarna gingen we door naar het prachtig gelegen restaurant Beau voor de receptie, waar we op het terras konden genieten van de taart, de speeches en het heerlijke weer.

Een flink aantal AWLV-leden had de reis naar Nijmegen ondernomen en bijgedragen aan het gezamenlijke cadeau (verpakt in een 'echt' Grieks vaasje) ten behoeve van een mooi beeld voor in de tuin. Wij hebben Cobie vorig jaar leren kennen tijdens de reis naar Boedapest en zo te zien past ze uitstekend bij Robert. Wij wensen hen dan ook heel veel geluk samen in hun prachtige nieuwe huis in Nijmegen!

Joanneke van den Engel-Hees

Het bruidspaar voor het stadhuis van Nijmegen (foto: Kees van der Brugge).

Website: www.awlv.nl

Voorzitter AWLV: Kees van der Brugge
Telefoon: 070-3272859
Email: cavanderbrugge@casema.nl

Secretariaat: Vian Gast
Telefoon: 06-11474762
Email: secretariaat@awlv.nl

Werkruimte: Van Naeltwijckstraat 9a,
2274 NV Voorburg
Werkavonden woensdag vanaf 20.00 uur.

Emailadres van de redactie:
joanneke.hees@gmail.com